

EIROPAS KOMISIJA

KOMISIJAS IETEIKUMS

(2013. gada 27. novembris)

par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā

(2013/C 378/02)

EIROPAS KOMISIJA,

nemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 292. pantu,

tā kā:

- (1) Šā ieteikuma mērķis ir mudināt dalībvalstis stiprināt procesuālās tiesības visām aizdomās turētām vai apsūdzētām personām, kuras nespēj izprast kriminālprocesu un tajā efektīvi piedalīties sava vecuma, garīgā vai fiziskā stāvokļa vai invaliditātes dēļ ("neaizsargātas personas").
 - (2) Paredzot minimuma noteikumus par aizdomās turēto un apsūdzēto personu procesuālajām tiesībām, ar šo ieteikumu būtu jāstiprina dalībvalstu uzticēšanās citu dalībvalstu krimināltiesību sistēmām, tādējādi palīdzot uzlabot nolēmumu savstarpēju atzišanu krimināllietās.
 - (3) Stokholmas programmā⁽¹⁾ tika likts liels uzsvars uz personu tiesību stiprināšanu kriminālprocesā. Eiropadome Stokholmas programmas 2.4. punktā aicināja Komisiju iesniegt priekšlikumus, kuros tiktu noteikta pakāpeniska pieeja⁽²⁾ aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesību stiprināšanai.
 - (4) Līdz šim ir pieņemti trīs pasākumi, proti, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES⁽³⁾, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES⁽⁴⁾ un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES⁽⁵⁾.
- (5) Šajā ieteikumā ietvertās atsaucēs uz aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, kam ir atņemta brīvība, būtu jāsaprot kā tādas, kas ietver ikvienu situāciju, kad aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām kriminālprocesa gaitā atņemta brīvība ECK 5. panta 1. punkta c) apakšpunkta izpratnē atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegtajai interpretācijai.
 - (6) Ir būtiski nekavējoties noteikt un atzīt aizdomās turētas vai apsūdzētas personas neaizsargātību kriminālprocesā. Šajā nolūkā policijas, tiesībsargāšanas vai tiesu iestāžu darbiniekiem būtu jāveic sākotnējs novērtējums. Kompetentajām iestādēm turklāt vajadzētu būt tiesīgām lūgt neatkarīgam ekspertam izvērtēt personas neaizsargātības pakāpi, neaizsargātas personas vajadzības un to, cik piemēroti būtu jebkuri pasākumi, kas veikti vai plānoti attiecībā uz neaizsargāto personu.
 - (7) Aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām vai šo personu juridiskajiem pārstāvjiem vajadzētu būt tiesībām saskaņā ar valsts tiesību aktiem apstrīdēt novērtējumu par šo personu iespējamo neaizsargātību kriminālprocesā, jo īpaši, ja tas varētu ievērojami kavēt vai ierobežot šo personu pamattiesību izmantošanu. Šīs tiesības neuzliek dalībvalstīm pienākumu nodrošināt īpašu pārsūdzības procedūru, atsevišķu mehānismu vai sūdzību iesniegšanas procedūru, kādā var apstrīdēt šādu tiesību nenodrošināšanu vai atteikumu tās nodrošināt.
 - (8) Termins "juridiskais pārstāvis" apzīmē personu, kura pārstāv neaizsargātas personas intereses un pārrauga šīs personas juridiskās lietas. Tas, piemēram, attiecas uz neaizsargātas personas aizbildni, ko iecēlusi tiesa.
 - (9) Termins "atbilstošs pilngadīgais" apzīmē neaizsargātās personas radnieku vai personu, kam ar neaizsargāto personu ir sociālas attiecības, kura varētu sazināties ar iestādēm un neaizsargātajai personai dot iespēju izmantot savas procesuālās tiesības.

⁽¹⁾ OV C 115, 4.5.2010., 1. lpp.

⁽²⁾ OV C 291, 4.12.2009., 1. lpp.

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 20. oktobra Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā (OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.).

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.).

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 22. oktobra Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.).

- (10) Neaizsargātām personām kriminālprocesa laikā ir vajadzīga atbilstoša palīdzība un atbalsts. Šajā nolūkā neaizsargātas aizdomās turētās vai apsūdzētās personas juridiskais pārstāvis vai atbilstošs pilngadīgais būtu iespējami īsā laikā jāinformē par kriminālprocesu pret neaizsargāto personu, izvirzītās apsūdzības raksturu, procesuālajām tiesībām un pieejamajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Juridiskais pārstāvis vai atbilstošs pilngadīgais būtu iespējami īsā laikā jāinformē par brīvības atņemšanu un par tās pamatojumu, ja vien tas nav pretēji personas interesēm.
- (11) Personām, kuras ir atzītas par īpaši neaizsargātām, nav spējīgas sekot kriminālprocesam un to izprast. Lai nodrošinātu šādu personu tiesības uz taisnīgu tiesu, šādām personām nevajadzētu paredzēt iespēju atteikties no savām tiesībām uz advokātu.
- (12) Lai nodrošinātu neaizsargātu personu, kam ir atņemta brīvība, neaizskaramību, neaizsargātām personām vajadzētu būt pieejamai medicīniskai pārbaudei, lai novērtētu šo personu vispārējo stāvokli un iespējamo pasākumu, kas veikti attiecībā uz šīm personām, piemērotību šo personu stāvoklim.
- (13) Neaizsargātas personas ne vienmēr spēj izprast tām piemērotās policijas nopratināšanas saturu. Lai izvairītos no nopratināšanas satura apstrīdēšanas un līdz ar to no nelietderīgas atkārtotas nopratināšanas, vajadzētu veikt nopratināšanas audiovizuālu ierakstu.
- (14) Ievērojot katra gadījuma īpašos apstākļus, personas neaizsargātībai nevajadzētu liegt aizdomās turētai vai apsūdzētai personai piekļūt kompetento iestāžu rīcībā esošajiem lietiskajiem pierādījumiem attiecīgajā krimināllietā, īstenojot šīs personas procesuālās tiesības un ņemot vērā tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību.
- (15) Šis ieteikums attiecas uz neaizsargātām personām, kam piemēro nodošanas procedūras saskaņā ar Padomes Pamatlēmumu 2002/584/TI⁽¹⁾ (Eiropas apcietināšanas ordera process). Eiropas apcietināšanas ordera procesā kompetentajām iestādēm izpildes dalībvalstī būtu jāpiemēro šajā ieteikumā paredzētās īpašās procesuālās tiesības.
- (16) Šajā ieteikumā ietvertās atsauces uz piemērotiem pasākumiem, lai nodrošinātu efektīvu tiesas pieejamību personām ar invaliditāti, būtu jāsaprot, ņemot vērā mērķus, kas ir izvirzīti Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006. gada Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām un jo īpaši tās 13. pantā.
- (17) Lai nodrošinātu to, ka speciālisti, kuri saskaras ar neaizsargātām personām, apzinās šo personu īpašās vajadzības, tiem būtu jāsaņem atbilstoša apmācība.
- (18) Šajā ieteikumā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas ir atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Jo īpaši šī ieteikuma mērķis ir veicināt tiesības uz brīvību, tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību.
- (19) Dalībvalstīm būtu jāinformē Komisija par šī ieteikuma īstenošanu (36 mēnešu laikā) pēc tā paziņošanas. Pamatojoties uz šo informāciju, Komisijai būtu jāpārtrauc un jānovērtē dalībvalstu veiktie pasākumi,

IESAKA:

1. IEDAĻA

PRIEKŠMETS UN DARBĪBAS JOMA

1. Ar šo ieteikumu dalībvalstis tiek aicinātas stiprināt neaizsargātu aizdomās turēto vai apsūdzēto personu noteiktas procesuālās tiesības kriminālprocesā un neaizsargātu personu, kurām piemēro Eiropas apcietināšanas ordera procesu, procesuālās tiesības.
2. Neaizsargātu personu īpašās procesuālās tiesības būtu jāpiemēro no brīža, kad šīs personas sāk turēt aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šīs tiesības būtu jāpiemēro līdz procesa beigām.
3. Neaizsargātas personas būtu jāiesaista procesuālo tiesību īstenošanā atbilstoši šo personu interesēm, ņemot vērā viņu spējas izprast procesu un tajā efektīvi piedalīties.

2. IEDAĻA

NEAIZSARGĀTU PERSONU IDENTIFICĒŠANA

4. Neaizsargātas personas būtu savlaicīgi jānosaka un jāatzīst par neaizsargātām. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka visas kompetentās iestādes var izmantot neatkarīga eksperta veiktu medicīnisku pārbaudi, lai noteiktu neaizsargātas personas, šo personu neaizsargātības pakāpi un īpašās vajadzības. Eksperts var sniegt pamatotu atzinumu par to pasākumu piemērotību, kas veikti vai plānoti attiecībā uz neaizsargātu personu.

⁽¹⁾ Padomes 2002. gada 13. jūnija Pamatlēmums 2002/584/TI par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm (OV L 190, 18.7.2002., 1. lpp.).

3. IEDAĻA

NEAIZSARGĀTU PERSONU TIESĪBAS*Diskriminācijas aizliegums*

5. Neaizsargātas personas šajā ieteikumā norādīto procesuālo tiesību izmantošanā nedrīkst pakļaut jebkāda veida diskriminācijai saskaņā ar dalībvalstu tiesību aktiem.
6. Neaizsargātām personām piešķirtās procesuālās tiesības būtu jāievēro visā kriminālprocesa laikā, ņemot vērā šo personu neaizsargātības raksturu un pakāpi.

Neaizsargātības prezumpcija

7. Dalībvalstīm būtu jāparedz neaizsargātības prezumpcija, jo īpaši attiecībā uz personām ar smagiem psiholoģiskiem, garīgiem, fiziskiem vai maņu traucējumiem, garīgu slimību vai kognitīviem traucējumiem, kas šīm personām traucē izprast kriminālprocesu un tajā efektīvi piedalīties.

Tiesības uz informāciju

8. Personām ar invaliditāti vajadzētu pēc pieprasījuma saņemt informāciju par viņu procesuālajām tiesībām tādā formā, kāda šīm personām ir pieejama.
9. Neaizsargātām personām, un, ja vajadzīgs, šo personu juridiskajiem pārstāvjiem vai atbilstošiem pilngadīgajiem vajadzētu saņemt informāciju par šajā ieteikumā paredzētajām īpašajām procesuālajām tiesībām, jo īpaši attiecībā uz tiesībām uz informāciju, tiesībām uz medicīnisko palīdzību, tiesībām uz advokātu, tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību un attiecīgā gadījumā tiesībām saistībā ar pirmstiesas apcietinājumu.
10. Juridiskajam pārstāvim vai atbilstošam pilngadīgajam, ko neaizsargātas personas atbalstam iecēlusi pati neaizsargātā persona vai kompetentās iestādes, vajadzētu būt klāt policijas iecirknī un piedalīties tiesas sēdēs.

Tiesības uz advokāta palīdzību

11. Ja neaizsargāta persona nespēj izprast kriminālprocesu un tajā piedalīties, šai personai nevajadzētu atteikties no tiesībām uz advokāta palīdzību saskaņā ar Direktīvu 2013/48/ES.

Tiesības uz medicīnisko palīdzību

12. Neaizsargātām personām, kam ir atņemta brīvība, visā kriminālprocesa laikā vajadzētu būt pieejamai sistemātiskai un regulārai medicīniskajai palīdzībai.

Nopratināšanas ieraksti

13. Neaizsargātu personu nopratināšanai pirmstiesas izmeklēšanas posmā vajadzētu veikt audiovizuālu ierakstu.

Brīvības atņemšana

14. Dalībvalstīm būtu jāveic visi pasākumi, lai nodrošinātu, ka neaizsargātu personu brīvības atņemšana pirms notiesājoša nolēmuma pieņemšanas tiek piemērota tikai galējas nepieciešamības gadījumā, samērīgi un tādos apstākļos, kas ir piemēroti attiecīgās neaizsargātas personas vajadzībām. Būtu jāveic atbilstīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka neaizsargātām personām, kam ir atņemta brīvība, ir pieejami piemēroti sadzīves apstākļi, ņemot vērā šo personu īpašās vajadzības.

Privātās dzīves neaizskaramība

15. Kompetentajām iestādēm būtu jāveic atbilstīgi pasākumi, lai visā kriminālprocesa laikā aizsargātu neaizsargātu personu privāto dzīvi, personas neaizskaramību un personas datus, tostarp medicīniskos datus.

Eiropas apcietināšanas ordera process

16. Izpildes dalībvalstij būtu jānodrošina, ka neaizsargātām personām, kurām piemēro Eiropas apcietināšanas ordera procesu, apcietināšanas gadījumā ir šajā ieteikumā paredzētās īpašās procesuālās tiesības.

Apmācība

17. Policijas, tiesībsardzības un tiesu iestāžu darbiniekiem, kuriem ir kompetence kriminālprocesā pret neaizsargātām personām, būtu jāsaņem īpaša apmācība.

4. IEDAĻA

UZRAUDZĪBA

18. Dalībvalstīm būtu [36 mēnešu laikā pēc šī ieteikuma paziņošanas] jāinformē Komisija par pasākumiem, kas veikti šī ieteikuma īstenošanai.

5. IEDAĻA

NOBEIGUMA NOTEIKUMI

19. Šis ieteikums ir adresēts dalībvalstīm.

Briselē, 2013. gada 27. novembrī

Komisijas vārdā –
priekšsēdētāja vietniece
Viviane REDING